

1903 máj. 25

Barabás Béla beszéde a kormány nemzetiségi politikájáról Papp J. János aradi román gör. kel. püspök felavatási ünnepségével kapcsolatban a közösügyi költségvetés vitájában¹

... *Barabás Béla*: Mindig elő szokták hozni, folytonosan azzal fenyegetnek minket, amit az imént is említettem, hogy majd összeállanak a nemzetiségi képviselők és azok fognak majd obstruálni, azok fognak majd olyan hazafiatlan dolgokkal előállni, amelyeknek keserű következményei lesznek az országra. Bocsánatot kérek, mutassanak nekem csak egyetlen példát országgyűlésünk történetében, ahol valamelyik nemzetiségnek kis csapatja szembeszállt volna a magyar nemzet nagy többségével. Ez sohasem történt, mert mindig csak magyar állott a magyarral szemben, s így az az eshetőség, hogy ide nemzetiségi képviselők nagy része bekerülvén, hazafiatlan ellenállást tudna gyakorolni, teljesen ki van zárva. Az a kisebbség és annak a hazafiatlan kisebbségnek minden egyes tagja ki lenne innen üldözve, a magyar közgondolkodás és a magyar képviselők hazafias felfogása nem tűrné őket ebben a teremben. Társadalmi úton is kikergetnék innen azokat, akik ilyen hazafiatlan feltevésekben és ilyen nemzetellenes törekvésekkel jönnek ide.

Vérsi József: Ez nem törvényesség.

Barabás Béla: Volt már példa elég, hogy képviselő nem jelenhetett meg ebben a teremben, pedig törvényesen helye, joga lett volna erre. Miért? Mert az egész ház osztatlan ellen-szenve kizavarja azt a hazafiatlan embert, aki itt nemzetellenes tanokat merészel hirdetni. (*Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) S azután meg, ha volna arra kilátás, hogy a nemzetiségek így összefogjanak ebben a házban, azt kérdem, ki ennek az oka? Ki dédelgeti folytonosan a nemzetiségeket? Ki ad alájuk paripát? Melyik az a kormány, amely intézkedett volna, hogy a nemzetiségi ellentéteket a szeretet melegségével, a törvény és igazság erejével elfojtsa és eltiltsa? Meg kell hódítani azokat a nemzetiségeket. Ha van nekik törvényes joguk, úgy azt teljesíteni kell; ha nincsen, nem szabad tűrni azokat a visszaéléseket, melyeket ők a magyar nemzeti állameszme ellen folyton elkövetnek, hanem erővel el kell azokat fojtani, és kersztül kell vinni azt, hogy ha ezen hazában vannak is nemzetiségek, vannak is tömegek, amelyek vallásra és nemzetiségre nézve különböznek is egymástól, mindnyájan egyesüljenek egy érzésben s egy gondolatban: a magyar állampolgárság eszméjében és annak szeretetében. (*Élénk helyesítés a szélsőbaloldalon.*) Követni kell azt a nemzetiségi politikát, amely nem igyekszik elnyomni az egyes nemzetiségek nyelvét, hanem oda igyekszik, hogy a nemzetiségek fiai tanuljanak meg magyarul is, hogy a nemzetiségek is megértsék egymást, és hogy a magyar is megértse őket, és békés szeretetben tudjanak élni az ő jogaik tiszteletben tartása és a magyar állameszme iránti kötelességük teljesítése mellett.

Vérsi József: Tessék behozni az állami iskolákat!

Barabás Béla: Egy érdekes jelenséget hozok fel. Az aradi román püspök² felavatása volt múlt vasárnap. Nagyon érdekes jelenség. (*Halljuk! Halljuk!*) Nem akarom a kormány tagjait ezért felelősségre vonni, csak rá akarok mutatni arra, hogy ébredjünk fel már egyszer, mert, végre odajutunk, hogy Magyarországon már magyarul beszélni nem is szabad. (*Mozgás jobbfelől.*) Mondom, felavatási ünnepélye volt az aradi román püspöknek. Meg voltak oda híva a szentszék tagjai és a papságon kívül az állami hivatalok vezetői és a városi hivata-

¹ Közli: Képv. Napló, 1901—1906, XVI. 149—150. l.

² Értsd: Papp J. János gör. kel. román archimandrita, az aradi gör. kel. román egyházmegyei zsinat által az itteni román egyházmegye püspökévé megválasztott s az uralkodó által — a kormány közbenjárására megerősített új aradi gör. kel. román püspök.

lok fejei; ott volt a főispán, az alispán, a polgármester, a pénzügyigazgató, üzletvezető stb., mind ott ültek a püspök asztalánál. És az a román püspök, akit a magyar király erősít meg, állásában, akiről föl kell tételezni és akitől meg kell követelni azt, hogy vallásának nyelvén kívül az állam nyelvét is tisztelje (*Úgy van! a szélsőbaloldalon*), az a püspök feláll elsőnek, és a császárra és királyra végig románul mondja el felköszöntőjét. (*Mozgás a szélsőbaloldalon*), Midőn itt járt a német császár, és bevégezte a magyar királyra mondott híres nagy tósztját, magyarul végezte szavait, mondván: „Éljen a király!”, és Magyarországon egy román püspök egyetlenegy magyar szót sem olvaszt be tósztjába akkor, amidőn a királyt köszönti fel; ő előtte ez a nyelv nem ismeretes, mert azt mondja, hogy csak az egyház nyelvét tiszteli, de az állam nyelvét nem ismeri. (*Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Botrány! Gyalázat!*)

Leszkay Gyula: És ilyen embert neveznek ki!

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem nevezték azt ki! (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De megerősítették!*)

Barabás Béla: De továbbmegyek. A legprimitívebb házigazdai kötelesség azt parancsolja, hogy ha valakit házamhoz hívok vendégül, azt nyelvén szólítom meg. Ezt a legprimitívebb házigazdai kötelességet szegték meg ott. Sokan vannak az ottani állami tisztviselők fejei között, akik nem tudnak románul beszélni, ellenben a románok mindannyian tudnak magyarul, de azért az az oláh püspök elmulasztotta azt a legelemibb házigazdai kötelességet, hogy magyar vendégeihez magyarul szóljon; valamennyi tósztot egytől-egyig, románul mondták el, sőt tudtak udvariasak is lenni; ott volt a császári és királyi hadsereg egy tábornoka is: azt németül köszöntötték fel. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat! Botrány! A hadseregben is így van!*)

Kubik Béla: Hát akkor miért tartják ott a főispánt? Miért nem megy el onnan rögtön? Ezt persze nem érti Széll Kálmán a magyar miniszterelnök! (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Barabás Béla: Mondom, nem-vonok senkit sem felelősségre; viselje az ő lelkük azt, amit cselekszenek, de mint nagyon érdekes és nagyon szomorú jelenséget el kellett mondanom ezt itt az igen t. kormány és a többség jelenlétében, hogy hallják meg, miként viselkednek a mi románjaink.

Kubik Béla: Ez nem érdekli a miniszterelnök urat!

Barabás Béla: Egy gyöngé papot, aki véletlenül jutott a püspöki székbe, megerősít a magyar kormány, és íme, a magyar államnak és a magyar kormányának meg kell érnie azt a pofont, hogy a koronás magyar király felköszöntése alkalmával egyetlenegy magyar szót sem lehet hallani! (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*) Voltak ott aztán magyar dikciók is, mert a mi államhivatalnokaink — akik persze nem tudnak románul, különben tán azok is románul beszéltek volna — felállottak, és bókoltak egymásnak magyarul, míg amazok folytonosan románul beszéltek. Azt mondja a román püspök, hogy az ő hitének nyelve a román, és ő nem foglalkozik politikával, hiszen a római katolikus egyház nyelve is latin, és én még sohasem hallottam, hogy egy püspök felszentelése alkalmával latinul köszöntötte volna fel akár a római pápát, akár a magyar királyt, (*Úgy van! a szélsőbaloldalon*), mert az állam nyelve ebben az országban a legelső. Akik az állam nyelvét nem tisztelik, akik azt nem használják és ilyen tüntetéseket rendeznek ellene: azokra a kormány különös figyelmet fordítson; jegyezze meg magának azokat az embereket, és gondoljon arra, hogy a nemzetiségek maholnap teljesen a nyakunkra nőnek. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj.*)

Thaly Ferenc: Bécsben azok nagyon kedvesek!

Kubik Béla: Bizonyosan helyeselte a miniszterelnök úr, hogy oláhuul beszéltek! (*Igaz! Úgy van! jobbfelől. Derültsg. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.*)

Széll Kálmán miniszterelnök: Nem helyeslem! (*Helyeslés jobbfelől.*) . . .

Korai Ady-cikkek (1902—1907) a magyarországi nemzetiségi kérdésről és a szomszéd népek társadalmi-művelődési mozgalmairól¹

A

1902 jún. 20

Ady Endre állásfoglalása Pavlovic Ljubomir ügyében²

Mondjanak hazaárulónak — engem megszegyenített Pavlovics Ljubomir országgyűlési képviselő és hazaáruló úr. Úgy sejtem, hogy ezt a szégyent sokan érzik e hazában.

Pavlovics Ljubomir úr ugyanis megegyezett az összes nemzetiségi képviselőkkel akkor, mikor a magyar parlamentbe bekerült, hogy ők nem fognak lovagiaskodni, s nem engedik magukat lovagiásan tönkretétni. . .

¹ A bemutatott öt korai Ady-cikk a költő és publicista nemzetiségpolitikai-szomszédnépi szemléletének, látásmódjának fokozatos bővüléséről, gazdagodásáról tanúskodnak. Ady kelet-európai tárgyú publicisztikájának és lírai érdeklődésének ebben a kezdeti szakaszában, a Vér és arany kötetben bemutatott „A Duna vallomása” (1907) című verséig bezárólag, az alapkérdések bátor, szókimondó feltárása mellett még nem kevés a túlhangolt, hatástkeltő publicisztikai elem, s olykor a visszahúzó tényező is. Ismeretes, hogy a századelő éveiben Ady fokozatosan kapcsolódik ki Tisza István hatása alól, s 1903 tavaszán kell leküzdenie azt a másik, szintén múlt jellegű befolyást, amit az ekkor új, radikális színezetű párt alapítására készülő Bánffy Dezső tesz az ifjú poétára. Érdekes egymásmellettségét kapjuk ennek a múltó Bánffy hatásnak s a szomszéd népek művelődési-irodalmi törekvései iránt érzett elmélyülő érdeklődésnek a *Vulcan* (Iosif Vulcan) István vajda című drámája sikeres nagyváradi magyar premierjéről írt vezércikkében. (Egy premiér. Nagyváradi Napló 1903 márc. 4; 40. sz. — Aláírás nélkül.) Ebben a cikkében mondja ki — talán először és programszerűen a szomszéd népekkel való együttthaladás és emelkedés elvét, annak magyar—román viszonylatában. „Számolnunk és barátkoznunk kell a velünk élő románsággal. Meg kell próbálnunk az együttemelkedést a kultúrtársadalom nagy ideálja fölé, mely eljövendő, s mely majd fajt, vallást, színt, szokást nem tekint, de egyesít a kultúra, az emberiség közös érdekei, a közös haladás és tökéletesülés nevében mindenkit. . .” — Ady említett cikkével összefüggésben említést érdemel egy másik, ugyancsak az egykorú magyar—román színi kapcsolatokat érintő és *Vulcan* „István vajdá”-ja váradi magyar premierjét is felidéző közleménye. (Zachariás úr. Budapesti Napló 1903. nov. 8; 306. sz. A—y E—e jelzettel.) Ebben a cikkében Ady elismeréssel szól a magyarországi román vándorszíntársulat vezetésével megbízott Zacharie Barseanuról (a cikk címében is említett „Zachariás úr”-ról), akit a *Vulcan* kezdeményezésére alapított magyarországi román színházegyesület háromezer korona évi stipendiummal Berlinbe küldött modern színpadi ismeretek elsajátítására. Figyelmet érdemel említett cikk két további utalása is. Az egyik, hogy Ady itt szól a román színházegyesület „talán Segesvárott” tartott vándorgyűléséről; a másik, hogy e gyűléssel kapcsolatban elismeréssel szól Barseanu itteni felléptéről. Más forrásból (*Román kulturális mozgalmak*. Nagyváradi Napló 1903. szept. 1; 200. sz., az adaléokra, valamint Ady vonatkozó román színi kapcsolataira *Vezér* Erzsébet hívta fel a szerkesztő figyelmét) azonban tudjuk, hogy a román színházegyesület említett ülése nem Segesvárt, hanem Szászsebesen zajlott le. Említett, aláírás nélkül megjelent beszámolóból (— alighanem szintén Ady írása —) megtudjuk, hogy a „román színházi társulat”-nak, mely 1899-ben még csak 23, de 1902-ben már 151 működő előadást rendezett, ez idő szerint már 331 309 korona vagyona volt. — A magyarországi román színházügy nemzetiségpolitikai szálai egyébként még a hetvenes évek elejére, a pesti Nemzeti Színház állami támogatásának képviselőházi vitájára nyúlnak vissza. Ebben a vitában, 1870 febr. 11-i beszédében kéri *Hodoşiu* József, a brádi kerület román nemzeti párti képviselője, hogy a magyar Nemzeti Színház állami szubvenciója megszavazásakor a magyarországi román nemzeti színház céljaira is szavazzanak meg 200 forint összegű támogatást. (*Képv. Napló*, 1869. V. 289. és 290. l.) Ezt az indítványt a Nemzeti Színház állami támogatása körül kialakult képviselőházi vitában nemcsak *Babeş* Vince (*Képv. Napló* 1869. V. 308—316. l.) támogatta (Vö. *Federaţiunea* 1870. febr. 25; 14. sz.), hanem az egykorú magyar országgyűlési baloldal is felkarolta. Az ekkor még balközép *Jókai* — mint korábban

... Én aztán nem tudok egyebet. Elárulta-e a hazát vagy sem a derék Pavlovics — nem tudom. Mivel a hazaárulás nem könnyű üzlet, kételkedem is a vádban. De akár árult, akár nem árult hazát Pavlovics Ljubomir úr, már akkor elbánt ő velünk, mikor azt a fönti kis megállapodást megcsinálta. Hogy meg tudott szegényíteni bennünket ez a Pavlovics! A mi junkereskedő, „coki”-zó, gavalléroskodó parlamentünk micsoda bélyeget kapott ettől a Pavlovicstól! Micsoda kegyetlen lenézés van ebben a megállapodásban!...

Valaki már fölhozta előttem: én is az ír képviselők példájára akartam hivatkozni. Micsoda merész módon tüntettek ezek az angol parlamentben a maguk búr barátságával, s nem jutott eszébe senkinek sem szimpliciter kirúgni őket, sem rafinált lovagias formákkal megölni. Mert az angol parlamentben, melyre nálunk talán még Gabányi és Lengyel képviselő urak is szeretnek hivatkozni, tudják ám, micsoda szent dolog a parlamentarizmus s a népképviselő mandátuma.

Pavlovics Ljubomir mást látott nálunk. Látta, hogy a parlamentnél ebben az országban nagyobb hatalom a kaszinó. Látta, hogy az osztályuralomnak szövetkezete a parlament, mely összeröffen, s roppant összetart, ha ezt az osztályuralmat valami fenyegeti...

Látta a műsovinizmust, mely megrettentí a legerősebbeket, s látta, hogy a magyar fokos most is a fejét fenyegeti mindenkinek, aki a fejével gondolkozni mer.

És amióta Pavlovics úr képviselő, minden neki adott igazat. A düh fojtogat most is bennünket, ha arra a gyalázatososságra gondolunk, amit Vázsonyi Vilmostal elkövettek. Hát amikor az ősz Madarászt, ezt az örök ifjúságú forradalmárt, agyonlarmázták a fiatal hülyéket!.. Vagy emlékezzünk csak a diósadi mandátum heccére, mikor a függetlenségi honkanászok hallatlan terrorizmussal kierőszakolták egy puszipajtásuk mandátumának megerősítését. De itt van a Forgách-eset, mikor a kaszinó egyenesen juszt formál annak az eldöntésére, hogy lehet-e valaki népképviselő vagy sem. Vagy tessék megfigyelni azt a hajszát, amit a reakciónáriusok Vészi József ellen indítottak, aki úgy látszik Vázsonyi után soros!

Hát nem igaz van Pavlovics Ljubomirnak? Hát megszegényített-e bennünket ez a Pavlovics?

A hazaárulás vádjáról — ismételjük — nem szólnak. Mi azt látjuk csak, hogy Pavlovics igazi népképviselő. Az ő népe küldte, s az ő népén kívül nem ismer más fölöttes hatalmat. Nem engedi magát ostoba kaszinói formák, reakciós instrumentumok s műsovinizmus által terrorizáltatni. Bárcsak a népképviselőség ilyen magas értékelésére a mi saját kedves honatyáink emelkednének végre. De ők maradnak, akik voltak, s egy húron pendülnek mind, ha radikálisabb hangok hangzanak.

Milyen gyötrelmesen csalódnak pedig e jó urak. Hát azt hiszik, hogy fokossal, kanászkodással, betyároskodással lehet nemzeti államot csinálni? Nem is beszélve kultúrállamról. Azt hiszik, hogy a nép tovább is baromi módon szállítja a gavallérokat — a kaszinónak?!..

Ha Pavlovics Ljubomir hazát árult, tessék szabad folyást engedni a törvénynek! Mert jogállam volnánk tán, vagy mi a szösz? De ne tessék Pavlovics úr alkalmából még jobban körülbástyázni a parlamentet, hogy oda aztán most már igazán ne férközhessék semmiféle

közöltük — 1870 márc. 2-án a közoktatásügyi költségvetés vitájában hosszabb beszédben ajánlotta a nemzetiségek tudományos és közművelődési intézményeinek állami támogatását. Jókai felszólalását a függetlenségi baloldal részéről *Simonyi* Ernő is megerősítette, ajánlotta a Hodoşiu-javaslat elfogadását és minden hazai nemzetiség kulturális megsegítését. Az emlékezetes ülésen *Eötvös* József mint kultuszminiszter felszólalásában kijelentette: örömmel fogadja Jókai indítványát. (*Képp. Napló* 1869. VI. 251. l.) Az alapítandó magyarországi román nemzeti színház és szubvenciójának ügye 1870-ben mégis megfeneklett s csak a századfordulón ért be az ez ügyben már akkor tevékenykedő *Vulcan József* (Iosif Vulcan) szervező munkája, s kerülhetett sor az Ady román színi érdeklődését kiváltó eseményekre. (Az 1870. évi előzményekre von. l. bőv. *Iratok* I. 213–216., és 221. l.)

* A közlemény címe és lelőhelye: *Szegyén*. — Nagyváradai Napló 1902 jún. 20; 138. sz. — A nacionalizmus alkonya. Bp. 1959, 48–50. p.

radikalizmus. A szocialistákat akarják tán előre elintézni a Pavlovicsok bőrével? Vagy okuk van egy kis patrióta műharagot mutatni?

Lehet, hogy hitvány hazaáruló ez a Pavlovics, de inkább népképviselő, mint a parlament tagjainak kilenczized része. Ezt arcomon szégyenpírral vallom be, de be kell vallanom. Velem még nagyon sokan vallják, akik undorodnak a mai magyar közélettől, s reménykedve várják a radikalizmus előtörését.

B

1902 júl. 5

Ady Endre cikke a Vasile Mangra ellen indított politikai hajszáról¹

Ennek a mi tengernyi bajjal küzdő kicsiny országunknak nem a legkisebb fátuma, hogy a hazug szájakra s mindig a szájakra ad legtöbbet. Egy ügyesen csaholó száj már szédíteni tud nálunk. Vannak here osztályaink, pártjaink, nagyságaink, kiknek minden jogcímük a szájuk, s kik a szájukkal nemcsak élni, de ölni is tudnak.

Romantikára hajló nép vagyunk. Frázisimádásunknak is ez az oka. S ez az oka annak is, hogy keleti módon szeretjük a tömjént. Faji büszkeségünk, patrióta képzelgéseink üstökénél lehet bennünket legjobban megfogni. Ez a bűnünk burjánzottatta föl a csaholó hazafiságot. Ezért utazik reánk minden csalás, ámtítás, hazugság és cselvetés a hazafiság nevében. Ez a húr mindig meghat és mindig megfog bennünket. A lényegyet és valóságot nem keressük, mihelyst hazafisággal csaholják hazug módon tele a fülünket.

A magyar sajtóról nagy a véleményünk. Ez a sajtó gigászi munkát végzett és végez a magyarságnak kultúrára terelésében, modernizálásában, s ezt a munkát szinte példátlan önzetlenséggel teljesíti. Bizony van annyi érdeme legalább is ennek a sajtónak, mint az összes valamikori törökverő harcoknak, a magyarság szolgálatában. Nincs hibátlan emberi intéstúció. A magyar sajtó sem az. De hibái közt az a legnagyobb, hogy könnyen felül a hazug, a csaholó hazafiságnak.

Itt van a Mangra-ügy példának okáért. Micsoda igazságtalan módon vezette ez ügyben félre a közvéleménynek jó részét a csaholó hazafiság. Máskor is választottak román püspököt. Talán nemegyszer igazán szükség lett volna a magyar közvélemény megnyugtatására. Bezzeg akkor csönd volt. Most azonban valósággal dühöng a csaholó hazafiság. Miért? Mert Meşianu érsek úrnak kedves rokona, Hamsea elbukott a püspökválasztáson, s olyan embert választottak püspökké, ki erős individuum, ellensége a hierarchia zsarnokságának, szókimondó mindig s a nép embere. Megindul rögtön a csaholó kampány. Persze, hogy a hazafiságot rántják elő csalétekül. Kicsodák? Meşianu és társai. . . Ugye ezek az urak nálunk a legtisztább magyar hazafiak? Ugye, hogy ezek valósággal mártírjai a magyarságnak? Ugye ezek nálunk a hazafiság lángoszlopai? Ugye ezeknek minden szívdobbanásuk, minden gondolatuk a magyarságot szolgálja? Vagy tán nem? Hát akkor miért vezetted magát ez urak által a magyar közvélemény? Miért ült fel a magyar sajtó? A csaholó hazafiságot miért támogatja a magyar sajtó egy része? Azért kell megriasztani az egész magyar társadalmat, fölizgatni a békésen viselkedő román népet, agyonhajszolni, megbélyegezni egy erős talentumú, őszinte, becsületes szándékú embert, hogy Meşianu úr rokona püspöki székbe ülhessen?

Igaztalanabb hajszát régen látott a világ a Mangra Vazul ellen folytatott hajszánál. Oktalanul gyalázzák s lehetetlenné akarják tenni Mangrát, a románságnak éppen azok az em-

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye : Csholó hazafiság. Nagyváradai Napló 1902. júl. 5; 151. sz. — A nacionalizmus alkonya, Bp. 1959, 51—53. p.

berei, akiktől legkevesebb őszinteséget és jót várhatunk, s a magyar közvélemény pedig társul szegődik a hajszához, a csaló, hazug hazafiság machinációihoz.

Mangra Vazul nagy talentum, tiszta szándékú ember. Heves temperamentuma lehet talán, hogy elragadhatta valamikor, de hosszú évek óta a béke legőszintébb embere. Bár Mețianuék a múmiák házában, a feudális főrendiházban, egy korlátolt mágnás által erkölcsileg is meg akarták bélyegezni, emberi és papi méltóságához és tisztességéhez nem érhet szenny. Hiszen vikáriussá sem lehetett volna másként kinevezni.

Merész és oktalan dolog volna a román egyház autonómiáját is megsérteni. A püspök-választó zsinat Mangra mellett döntött, s e döntés csak Mețianu rokoni keblének lehet sérelme.

Azt sem kell elfeledni, hogy Mangrát a román nép jó nagy többsége vallja vezérének. Ezt a választás bebizonyította. Mangra elejtésével ezt a népet ütjük arcul.

Nevetséges dolog, hogy Mangra fölött azok ítéljenek, akik nem ismerik. Itt van Bihar vármegye és Nagyvárad magyar társadalma, amelyben Mangra él: ez a társadalom tanúja és vallója lehet s lesz annak, hogy Mangra kifogástalan ember és hazafi.

De ha Mangra Vazul hazaárulószkodott volna tán valaha — tudjuk, hogy ez számár vád —, akkor sem volna racionális és üdvös dolog most már ellene a hajsza. Egyháza oltára előtt s a magyar társadalom előtt is újra és újra becsületes és szenthitett tett magyar hazafisága mellett Mangra Vazul. Hiszen ha csakugyan hazaáruló múltja volna, akkor is örülnünk kell, hogy ilyen erős zálogokkal kötötte a magyar földhöz és magyar hazafisághoz magát. Hogyne kellene hát így örülnünk, mikor a vád csúnya hazugság s mikor Mangrában őszinte, becsületes hazafi, talentumos s népére támaszkodó s hatni tudó román főpapot kapunk.

Vigyázzon a magyar kormány s föl ne üljön a csaholó hazafiságnak. Mangra Vazul ugyan erős jellem, de gondolja meg, hogy a csaholó hazafiság, intrika diadala a legerősebb karaktereket is keserűségbe hajtja. A főpapi széken hitvallása, fogadalma s a magyar közvélemény erős indulata, figyelme mindig a mienknek s a mi táborunkban tarthat valakit. Az üldözött vad azonban nem ölelgeti ám ellenségeinek gyilkos fegyverét. Tragikus botlás volna, ha a magyar kormány ezúttal is felülne a csaholó hazafiságnak. Ez a csaholó hazafiság eddig még csak az ellenségeit növelte mindig a mi jobb sorsra érdemes, kicsiny országunknak...

C

1905 ápr. 6

Ady Endre cikke az új szerb gimnázium diákjai mozgalmáról¹

Üdvözljük az újvidéki szerb főgimnázium igazgatóját.

Az igazgató úr diákjai sztrájkolnak ugyanis. Omladoznak a Tekintély-bástyák szerte a világon. De ne keseregjen azért az igazgató úr. Irigyeljük mi őt nagyon-nagyon az ő gonosz diákjaiért. Jeles fiúk ezek az újvidéki gimnazisták. Ezek a kis szerb legények.

Hejh, régen volt, mikor mi is tekintetes gimnazista urak voltunk. Mi is majdnem sztrájkoltunk egypárszor. Ebben a szegény Alku-országban voltaképpen csak gyermekkorában lehet úr az ember, s itt talán csak a gyermekek képesek férfias cselekedetekre.

Igen nagy úr ám egy magyar gimnazista. Mert nagy gondoskodás történik arról, hogy valamit is ne lásson abból, amit életnek neveznek a bölcsek és nem bölcsek. Ez időben akarunk sztrájkolni mi is. Egyszer azért, mert mikor az ötödik klasszisba jártunk, valakit letegezett közülünk egy goromba tanár úr. A hetedik osztályban azért borultunk egyszer sztrájk-

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: A szerb diákok. Budapesti Napló 1905 ápr. 6; 96. sz. — A nacionalizmus alkonya, Bp. 1959, 88—90. p.

koló-dühbe, mert nem engedtek el bennünket valami Bazár-bálba. Gőgös nagyurak voltunk, úgy bizony. A matura előtt már mindnyájunknak volt öt-hat behűtött lovagias ügye. Szerencse, hogy a consilium abeunditól mégis csak tartottunk egy kicsit, mert bizony még párbajozunk is.

Na de azután volt részünk szép mámorban. A magyar nyilvánosság homlokán tomboltunk. Lapot csináltunk. Párbajoztunk. Pártokat temettünk s pártokat teremtettünk. Vív-tunk kereszties hadjáratot élelmes és dolgos kollégáink ellen. Csináltunk magyar ébredést. Szerveztünk kuruchbrigádöt. S ha nyalkán, büszkén kongresszusra sereglettünk össze valamelyik városba, ahol bankett volt persze a tiszteletünkre, fél esztendőre kiemeltük a sárból a helyi kévéházakat és vendéglöket.

Beszélhetnek nekünk a burschokról, szent Heidelbergről, Bonnról, az olasz egyetemekről, a Szajna-jobbpart diákgyönyörűségeiről. Urasan, nagy stílusban csak a magyar diák él. Nagy úr a magyar diák. Be áldottak a nevelő kezek, melyek őt úrrá formálják. Ha netán az ember egy étellel fizetne ezért? Bah, hát nagy ár egy élet?

És üdvözljük az újvidéki szerb főgimnázium igazgatóját. Bocsásson meg a gonosz nebulóknak az igazgató úr. Nem ez az első diákrenitencia. Csak a forrás új. Az újvidéki szerb leánykéék így szóltak:

— Minket a gimnáziumi statútumok szerint könyvek illetnek meg. Mi olvasni akarunk. Azért volnánk talán diákok. Ma már a gyermek is tudja, hogy a tankönyv nem minden, s olvasni kell, tanulni kell mást is, sokat. És mi hónapok óta nem jutunk hozzá az ifjúsági könyvtárhoz. Szegény fiúk vagyunk többnyire, könyveket nemigen vásárolhatunk. Hát mit csináljunk? Ha nem adnak könyveket, sztrájkolunk.

Ezt mondták és sztrájkolnak. Ne haragudjon reájuk az igazgató úr. A magyar diákkronikánál alig van élelnebb diákkronika. De ebbe a krónikába új lapot írnak az újvidéki diákok. Diákok, akik azért sztrájkolnak, mert nem olvashatnak és nem tanulhatnak. Még szerencse, hogy e hallatlanul újmódi zendülést nem igazi magyar diákok csinálták. Szerbek.

D

1907 júl. 11

Ady Endre állásfoglalása a prágai cseh joggyakornokok 1907. évi társadalmi mozgalmával kapcsolatban¹

A cseh joggyakornokok passzív rezisztenciája² nagy erőt sejtet a Szokol nációjában. Ezt a szláv nemzetet nem ronthatták és nem ronthatják meg álmok. Munkás, józan, szép, gazdagodó

¹ A közlemény eredeti címe és lelőhelye: *Egy passzív rezisztencia. A cseh joggyakornokok.* Budapesti Napló 1907. júl. 12; 164. sz. — Jóslások Magyarországról, Bp. 1936, 198—199. l. — A nacionalizmus alkonya, Bp. 1959, 164—167. p. — A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből, Bp. 1962, 570—571. l.

² Ady fenti cikkének előzményei a következők: A Ritter von Wessely igazgatása alatt álló legfelsőbb prágai törvényszék éveken át fizetés nélküli gyakornokokkal végeztette el azokat a munkákat, melyeket az érvényes rendelkezések szerint csakis kinevezett törvényszéki tisztviselőkre lehetett volna bízni. 1907 júl. 7-én a prágai büntetőtörvényszék 64 joggyakornoka sztrájkba lépett, s az ügyel napokon belül a bécsi parlament is foglalkozott. Végül is az igazságügyminiszter kénytelen volt fogadni a sztrájkoló küldöttséget, s ígéretet tett ügyük rendezésére, mire — 1907 júl. 13-án — a sztrájk a cseh joggyakornokok erkölcsi győzelmével véget ért. A sztrájkról hírt adott az ifjúcseh Národní Listy és a Právo Lidu is. A cseh lapok cikkeiből értesült a joggyakornokok sztrájkjáról a magyar sajtó, s ebből az alkalomból írta mélyen rokonszenvező, baráti hangú cikkét Ady. A cikknek a „Szokol nációjára” tett utalása arra vonatkozik, hogy ezekben a napokban zajlott le Prágában a „Sokol” egyet V. kongresszusa.

társadalom a cseh. Szükség esetén pedig forradalmár is, amit Marx és Engels egykoron megtagadtak a szláv népektől. Valamikor Marx és Engels a magyarokban látták a tunya és forradalomellenes szláv népekkel szemben Kelet-Európa franciáit. Azóta a szláv nációk egymásután és fényesen rehabilitálják magukat. A cseh szociáldemokrácia a legszebben viselte magát az osztrák választásokon. Csehország diákjai, csehek és németek, mostanában hatalmas gyűléseken üzenték meg a harcot a klerikalizmusnak. Ilyen és más jelenségek azt az ígéretet teszik, hogy Csehország a kultúrának és demokráciának eljegyzettje. Ilyen ígéret, ilyen jel most a joggyakornokok mozgalma.

Csehország joggyakornokainak nincsen több igazságuk, mint például magyar kollégáiknak. Hasonló rendszer, hasonló úri páriákat csinált belőlük. Pályájuk, ifjú életük nem ígér, nem vár sok igazságot és jót. Ezt érzik az ő egykori elődjek is a joggyakornokságban. Az elnökök, a bírók, akik alig rejtett szimpátiával vannak a lázadókhöz. Hogy a szociáldemokrata képviselők szónokolni fognak értük, ebben nincs semmi meglepő. De az már munkás és kulturális társadalomra vall, hogy velük tart a cseh társadalom is. A bíróság és közönség összehozói, közös követői, az ügyvédek nyíltan támogatják a rezisztálókat. És Justitia csarnokaiban máris iszonyú a helyzet amiatt, hogy a joggyakornokok — teljesítik a kötelességeiket. Mi lenne, ha a bírók is csak a kötelességeiket teljesítenék? Micsoda rendszer az, amelyet megbénít a kötelességek egyszerű teljesítése? És milyen nagyszerűen dokumentálják a magyar joggyakornokok igazságát is a cseh joggyakornokok. Gyalázatos lassúság vagy még gyalázatosabb protekció az előléptetéseknél. Éhbér, megparancsolt büszkeség s ugyanaz a munka, amelyért a bírókat is hitványul izetik.

De van a cseh joggyakornokok mozgalmában valami nekünk nagyon új, nagyon jelentős. Ausztriában a nemzetiségi hiúságok és heccek minden vonalon egyenesen a társadalmi radikalizmus táborába terelik az embereket. Például a bírói kinevezéseknél eddig abszolúte nem nézték, hogy ki volt hű ember a talpán. Óvatosan, ravaszul, szerintük roppant bölcs politikával a magas intézők egészen másra ügyeltek. Ennyi és ennyi németet, ennyi és ennyi csehet kell kinevezni arányosan. Az eredmény, hogy bírók, jegyzők és joggyakornokok egyformán pokolba kívánják a nemzetiségi, a bölcs, az egyensúlyos osztrák politikát. Emberséget, igazságot, méltányosságot és mindennek fölött több fizetést akarnak. Minden országban érzik ám ma már az emberek, hogy a nemzeti becsület ott kezdődik, ahol a munkát honorálják, se Vencel, se István koronája nem dicsőséges, ha a munkát pénz helyett a régi nemzeti dicsőség és önértet hamis hatásaival akarják kifizetni.

Ez erős, ez új, ez forradalmibb igazság. A jövőd cseh bírók csakugyan a becsületos jövőd emberei. És méltó fiai az erős, munkás cseh népnek. Annak a népnek, amely például Amerikában a legpompásabban akklimatizálódik. Annak a cseh népnek, amely a teljes nemzeti függetlenségért teljes nemzeti és európai kultúrával s hatalmas jómóddal tudta kárpótolni magát. Annak a cseh népnek, melynek a szabói például Angliában a legjobb angol férfi-szabók, s Paquinnél, Párizsban, minden franciánál művészibb és izlésesebb jötevői a női divatnak.

A passzív rezisztencia pedig a legerősebb fegyverként kezd jelentkezni a társadalmi forradalomban. A legfrappánsabb bizonyítéka a társadalmi berendezkedés ezernyi bűnének. S kiszámíthatatlan hatású, ha a törvényszéki palotákban is tanítják reá a határozottan tanulékony, kifoszott népmilliókat.